

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "กระบวนการใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา ของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (ส.ป.ศ.)" เป็นงานวิจัยที่มุ่งตอบคำถาม 3 ประเด็นหลักด้วยกัน ประกอบด้วย สำนักงานปฏิรูปการศึกษามีกลยุทธ์ในการวางแผนการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ความคิดเห็นด้านการปฏิรูปการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างไร สำนักงานปฏิรูปการศึกษามีการประเมินผลหลังจากการใช้สื่อเพื่อการเผยแพร่ความคิดเห็นด้านการปฏิรูปการศึกษาหรือไม่ อย่างไร และ ประชาชนและสื่อมวลชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการผลักดันแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาค้างนี้หรือไม่ อย่างไร รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของ ส.ป.ศ.

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดเริ่มต้นจาก ในปัจจุบันประเทศไทยได้เริ่มมีแนวความคิดในการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปการศึกษา (Educational Reforming) ทั้งภาครัฐ เอกชน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่ธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ เป็นจุดกำเนิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและการจัดการศึกษาอบรมตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติ โดยมีสาระสำคัญประกอบด้วย การกำหนดเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันภาพการศึกษา การจัดระบบครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งเป็น การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ในการปฏิรูปการศึกษาด้านการบริหารและการจัดการศึกษา การจัดระบบครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (มาตรา 75) เพื่อดำเนินการตามภารกิจดังกล่าว พร้อมกับกำหนดให้มีการจัดทำกฎหมายหลักเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในรูปของพระราชบัญญัติใหม่ แก้ไข ปรับปรุงพระราชบัญญัติเดิมและจัดทำกฎหมายลำดับรองในรูปของพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงประกาศ ระเบียบ และข้อบังคับตามความเหมาะสม อันเป็น

ปัจจัยสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวอย่างเบ็ดเสร็จ แล้วนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดขององค์การมหาชนที่ทำหน้าที่ทางด้านการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย นั่นคือ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (ส.ป.ศ.) โดยรวบรวมบุคลากรผู้เชี่ยวชาญจากฝ่ายต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อร่วมกันพัฒนาแนวทางการปฏิรูปการศึกษา กลั่นกรอง วิเคราะห์จนออกมาเป็นข้อเสนอ ด้านการปฏิรูปการศึกษาและนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณา

ด้วยเหตุที่แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษาแบบทั้งระบบยังเป็นแนวคิดใหม่ในสังคมไทยและสื่อมวลชนก็เป็นปัจจัยสำคัญในการประสานแนวคิด ช่วยสนับสนุนให้แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาเป็นที่แพร่หลายและจะช่วยผลักดันให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้ กลยุทธ์การใช้สื่อของ ส.ป.ศ. จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สร้างเครือข่ายประชาชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา กระตุ้นจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปแก่สาธารณชน และผลักดัน ร่างแผนงานการปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จในทางปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ แต่เนื่องจากการดำเนินงานของ ส.ป.ศ. นั้น ประสบกับอุปสรรคเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อแผนงานการปฏิรูปการศึกษาที่ได้วางไว้ ทำให้การปฏิรูปอยู่ในภาวะชะงักงัน คลุมเครือ ไม่ชัดเจน และไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษากลยุทธ์การใช้สื่อของ ส.ป.ศ. รวมไปถึงปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลให้การดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จ

สรุปผลการวิจัย

1. กลยุทธ์การใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

กลยุทธ์ในการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (ส.ป.ศ.) นั้น จะใช้สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก และใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนไปพร้อม ๆ กัน โดยมีกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการทั้งหมด โดยในกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นนี้จะแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ และกลุ่มงานรับฟังความคิดเห็น ในแต่ละกลุ่มย่อยจะมีหน้าที่ดำเนินงานจัดทำแผนการรณรงค์ตามขอบเขตหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อร่างแผนการประชาสัมพันธ์ และกำหนดความถี่ของสื่อที่จะใช้ในแต่ละประเภทแล้ว ก็จะนำเสนอเข้าที่ประชุมคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้พิจารณาอนุมัติให้ดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้ จากการศึกษาพบว่า แนวคิดในการจัดทำแผนงานประชาสัมพันธ์ของ ส.ป.ศ. นั้น มีองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาในการวางแผนอยู่ 5 ประการ ประกอบด้วย

1) กำหนดวัตถุประสงค์หลัก: การกำหนดวัตถุประสงค์หลักของแผนการประชาสัมพันธ์ของ ส.ป.ศ. จะมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์โดยใช้ยุทธศาสตร์เชิงรุก ด้วยการวางแผนล่วงหน้า (Pro-active PR) เป็นด้านหลัก และการติดตามแก้ไขงานภายหลัง (Re-active PR) เป็นด้านรอง

ด้านการวางแผนล่วงหน้า (Pro-active PR) นั้น ส.ป.ศ. จะกำหนดประเด็นเนื้อหาที่จะนำเสนอ อาทิ รายงานความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน เสนอข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับแผนงานการปฏิรูปในส่วนต่าง ๆ ประเภทของสื่อที่จะใช้ รวมไปถึงความถี่ในการใช้สื่อแต่ละประเภท ทางกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นจะจัดประชุมร่วมกับคณะกรรมการบริหารเพื่อปรึกษาหารือถึงประเด็นที่จะนำเสนอในแต่ละครั้ง โดยจะจัดลำดับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอตามความจำเป็นหรือความเร่งด่วน เช่น ในช่วงที่แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งเขตพื้นที่การศึกษากำลังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ทาง ส.ป.ศ. เห็นว่าแนวคิดนี้มีความสำคัญต่อการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารงานการศึกษา อันจะส่งผลโดยรวมไปถึงส่วนอื่น ๆ และเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ กลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นก็จะหยิบยกประเด็นดังกล่าวขึ้นเป็นประเด็นหลักในการทำประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ในช่วงเดือนนั้นทั้งเดือน

ทางด้านการติดตามแก้ไขงานภายหลัง (Re-active PR) ทาง ส.ป.ศ. จะทำการตรวจสอบกระแสความเคลื่อนไหว (Monitoring) จากสื่อต่าง ๆ ว่าหลังจากที่ได้นำเสนอข้อมูลข่าวสารออกไปแล้ว ประชาชน สื่อมวลชน และฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีปฏิกิริยาอย่างไร การนำเสนอข่าวทางสื่อมวลชนมีประเด็นข่าวในทิศใด มีฝ่ายตรงข้ามที่มีความคิดขัดแย้งกันออกมากล่าวโจมตีหรือไม่อย่างไรบ้าง หากมีกระแสความเคลื่อนไหวในทางลบ หรือปรากฏว่ามีการเข้าใจผิดในประเด็นรายละเอียดของแผนงานที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ทางกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น จะรีบประชุมปรึกษาหารือกับคณะกรรมการบริหารถึงปัญหาดังกล่าวและจัดแถลงข่าวหรือเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้อง โดยจะหยิบยกประเด็นที่เป็นปัญหานั้นขึ้นมาลับเปลี่ยนแทนที่ประเด็นเก่าที่ได้วางไว้ก่อนหน้านี้ทันที เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด และสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่าง ส.ป.ศ. กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเร็ว

2) กำหนดวัตถุประสงค์รอง หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ: ในการกำหนดวัตถุประสงค์รองหรือวัตถุประสงค์เฉพาะของ ส.ป.ศ. นั้น จะเน้นสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมาย และสร้างความเชื่อมั่นในแผนงานที่เป็นข้อเสนอของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา ในด้านการจัดระบบโครงสร้าง องค์กร การแบ่งส่วนงาน ด้านการจัดระบบครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งด้านการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

3) มาตรการในการวางแผนงานประชาสัมพันธ์

มาตรการที่ทาง ส.ป.ศ. ได้กำหนดใช้เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจาก การศึกษาวิเคราะห์สาระและคาดการณ์ผลกระทบของข้อยุติเบื้องต้นเพื่อใช้กำหนดประเด็นในการประชาสัมพันธ์ เมื่อได้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอแล้ว ส.ป.ศ. ก็จะทำการวิเคราะห์กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากแผนงานดังกล่าว เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรองเพื่อการประชาสัมพันธ์อย่างถูกต้อง เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มได้อย่างชัดเจน หลังจากวิเคราะห์ผู้ได้รับผลกระทบแล้ว ก็จะจำแนกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มต่อต้าน ศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการสนับสนุนและต่อต้านด้วย เมื่อทราบปัจจัยดังกล่าวแล้วก็จะเร่งนำเสนอข้อมูลและรายละเอียดเพื่อสร้างผลกระทบในเชิงบวกแก่กลุ่มผู้สนับสนุนให้มีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นต่อข้อเสนอแนวทางของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา กระตุ้นให้เกิดเครือข่ายแนวร่วมกลุ่มสนับสนุนด้วยการติดต่อสื่อสารแบบสองทางผ่านสื่อบุคคลด้วยการจัดสัมมนา ประชุมรับฟังความคิดเห็น ไปตามจังหวัดต่าง ๆ ส่งวิทยากร นักวิชาการด้านการศึกษาลงไปในระดับชุมชนเพื่อให้ข้อเท็จจริง ให้ความกระจ่าง และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ที่สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้จัดเตรียมไว้ ต่อจากนั้นก็ขยายเครือข่ายแนวร่วมไปสู่กลุ่มต่อต้าน เพื่อจูงใจให้กลุ่มต่อต้านรับรู้ข้อเท็จจริง คลายความกังวลสงสัย เกิดความเข้าใจสภาวะเหตุการณ์ที่เป็นอยู่อย่างชัดเจนผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อลดแรงต่อต้านจากฝ่ายตรงข้าม และเพิ่มฐานเครือข่ายแนวร่วมปฏิรูปให้กระจายออกไปในวงกว้าง เร่งให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในฐานะนักประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ ทาง ส.ป.ศ. ยังได้จัดระบบเฝ้าระวังเพื่อการประชาสัมพันธ์ สำหรับรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับจากกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ และสาธารณชนเป็นประจำทุกวันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำเสนอสรุปสาระสำคัญ และข้อเสนอแนวทางการประชาสัมพันธ์ต่อฝ่ายบริหารเป็นประจำทุกสัปดาห์ รวมทั้งยังมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ เป็นระยะ ๆ เพื่อพัฒนางานประจำและวางแผนงานเฉพาะกิจต่อไป

4) กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

ภารกิจของสำนักงานปฏิรูปการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ในหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนประชาชน ซึ่งมีเป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วไปทั่วประเทศ การจำแนกกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยให้

ส.ป.ศ. สามารถเลือกใช้สื่อและเนื้อหาในการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดผลในเชิงบวก โน้มนำใจให้กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในแผนงานและความจำเป็นในการปฏิรูปการศึกษา สร้างแรงบันดาลใจในการปฏิรูปการศึกษา และเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลให้ความสำคัญ และดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง ซึ่งจะทำให้ภารกิจของ ส.ป.ศ. ลุล่วงและประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติจริง

5) สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ในการพิจารณากำหนดสื่อที่ ส.ป.ศ. ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้นจะขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ เนื่องจากประเภทของสื่อที่ต่างกัน ก็จะทำให้ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันด้วย สื่อที่ทาง ส.ป.ศ. กำหนดใช้มีทั้งสื่อมวลชน และสื่อบุคคล โดยจะพิจารณาถึงประเภทของสื่อที่จะเลือกใช้ ว่าสื่อประเภทไหนที่สามารถเข้าถึงประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุด มีผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด ทั้งยังต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสื่อแต่ละประเภทกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการส่งสาร รวมไปถึงความเหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาของสารที่ส่งออกไป ทาง ส.ป.ศ. ได้จำแนกความสำคัญของสื่อประเภทต่าง ๆ ที่มีผลต่อกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภทไว้ดังนี้

สื่อสิ่งพิมพ์

โดยธรรมชาติของสื่อสิ่งพิมพ์นั้นเป็นสื่อที่มีความคงทนถาวร สามารถเก็บไว้ดูนาน ๆ ได้ และจะดูกี่ครั้งก็ได้ ผู้ที่ไม่สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาในครั้งแรกก็สามารถอ่านทบทวนได้อีกครั้ง และเป็นสื่อที่ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ จะอ่านเมื่อไหร่ก็ได้ ที่ไหนก็ได้ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกระดับ ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ ทาง ส.ป.ศ. จึงเลือกใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างละเอียด ชัดแจ้งข้อเท็จจริงของประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่

สื่อสิ่งพิมพ์ที่ทาง ส.ป.ศ. จัดทำขึ้นเผยแพร่ในลักษณะของแผ่นพับแนะนำสำนักงาน สารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา และหนังสือ / เอกสารวิชาการนั้นจะมีลักษณะเน้นการรณรงค์ในประเด็นที่มักจะเป็นที่ถกเถียง และมีความเข้าใจผิด รวมไปถึงความขัดแย้งจากฝ่ายตรงข้าม จัดทำเนื้อหาให้อยู่ในรูปแบบที่กระชับ อ่านง่าย เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายเข้าใจแนวคิดแผนงานที่ ส.ป.ศ. ได้จัดทำขึ้น ตอกย้ำความเชื่อมั่นแก่ผู้ที่สนับสนุนแนวคิดการปฏิรูปการศึกษา และจูงใจให้ฝ่ายตรงข้ามได้รับรู้ข้อเท็จจริงในการดำเนินงาน เกิดทัศนคติคล้อยตาม ส่งผลให้เกิดการสร้างเครือข่ายแนวร่วมชุมชนปฏิรูปให้ขยายวงกว้าง ปลูกฝังแนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษาลงลึกถึงระดับรากหญ้า ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทั่วไป

สร้างพื้นฐานแนวร่วมภาคประชาชน เพื่อผลักดันให้กระแสการปฏิรูปเคลื่อนตัวไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สื่อหนังสือพิมพ์

ทาง ส.ป.ศ. ได้เลือกใช้สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์เป็นช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์มากที่สุด การใช้สื่อมวลชนประเภทนี้จะเป็นไปในลักษณะของการขอความร่วมมือใช้พื้นที่คอลัมน์ของหนังสือพิมพ์ในการลงบทความ ข้อมูลที่ต้องการนำเสนอเนื่องจากโดยคุณสมบัติของสื่อหนังสือพิมพ์นั้น เข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายในระดับต่าง ๆ ได้อย่างแพร่หลาย สามารถกำหนดเนื้อหาของสารที่ต้องการส่งไปให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการได้โดยแยกประเภทกลุ่มเป้าหมายตามประเภทของหนังสือพิมพ์ที่อ่าน สามารถเก็บไว้ใช้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงได้ เมื่อไม่เข้าใจก็สามารถนำกลับมาอ่านซ้ำใหม่ได้เรื่อย ๆ มีราคาถูกใคร ๆ ก็สามารถหาซื้อมาอ่านได้ไม่ยาก และที่สำคัญ สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีพลังอำนาจที่จะผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวในหมู่ประชาชนในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสื่อที่รัฐบาลจะต้องรับฟังและให้ความสำคัญในอันดับต้น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจิรา ศิริรัตน์ที่กล่าวว่าหนังสือพิมพ์นั้นจะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเคลื่อนไหวขึ้นในหมู่ประชาชนได้ (รุจิรา, 2537)

ค่าใช้จ่ายในการขอใช้พื้นที่ของหนังสือพิมพ์ในการเผยแพร่ข่าวสารนั้น เมื่อเทียบกับสื่อมวลชนประเภทสื่อกระจายเสียงแล้ว นับว่ามีค่าใช้จ่ายที่ถูกกว่ากันมาก อย่างไรก็ตามเนื่องจาก ส.ป.ศ. เองมีงบประมาณค่อนข้างจำกัด ส.ป.ศ. จึงใช้ยุทธศาสตร์ในการแถลงข่าวเพื่อดึงดูดให้นักข่าวเข้ามาสัมภาษณ์ และนำข้อมูลไปเผยแพร่โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสื่อซึ่งก็มักจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ ทำให้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นช่องทางที่ ส.ป.ศ. เลือกใช้ดำเนินงานมากที่สุด

สื่อวิทยุโทรทัศน์

สื่อมวลชนประเภทวิทยุโทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่ทาง ส.ป.ศ. เลือกใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรองลงมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ เนื่องจากข้อดีของสื่อประเภทนี้ที่สามารถครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง ประชาชนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์สามารถรับชมรายการเหล่านี้ได้อย่างสะดวกสบาย เป็นสื่อที่มีการผสมผสานกันทั้งภาพและเสียง ดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร และสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ส่งมาได้ชัดเจน มองเห็นภาพเป็นรูปธรรมในส่วนที่เป็นรายการสดที่มีการเชิญผู้ที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษามาชี้แจง

ประเด็นความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รายการที่ออกอากาศทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่ ส.ป.ศ. กำหนดใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

(1) รายการที่ทาง ส.ป.ศ. วางแผนผลิตขึ้นเอง:

รายการประเภทนี้เป็นรายการที่กลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้ว่าจ้างบริษัทเอกชน มาเป็นผู้ผลิตรายการให้ โดย ส.ป.ศ. จะเป็นผู้กำหนดประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอ ส่วนทางบริษัทเอกชนจะเป็นผู้รับผิดชอบในด้านการผลิตทั้งหมด รายการที่ ส.ป.ศ. ผลิตขึ้นเองคือรายการ “ร่วมคิดร่วมสร้าง บนเส้นทาง ส.ป.ศ.” ออกอากาศช่อง 11 ทุกวันพุธ เวลาประมาณ 20.27 – 20.30 น. (หลังข่าวภาคค่ำ) รายการร่วมคิดร่วมสร้างบนเส้นทาง ส.ป.ศ. เป็นรายการประเภทสารคดีสั้น ความยาวตอนละ 3 นาที ซึ่งทาง ส.ป.ศ. ได้ติดต่อประสานงานกับบริษัท จินตนาการ ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนในการผลิตออกมาเป็นรายการสำเร็จรูป แล้วจึงติดต่อทางฝ่ายจัดรายการสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ในการเช่าเวลาออกอากาศ รูปแบบของรายการเป็นสารคดีสั้น นำเสนอแนวคิดรวบยอด ของการปฏิรูปการศึกษาในส่วนที่ทาง ส.ป.ศ. รับผิดชอบอยู่ ใจความสำคัญของรายการนี้อยู่ที่การสร้าง ความเข้าใจอันดีต่อแนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษา นำเสนอข้อมูลพื้นฐานโดยสังเขปเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจได้ อีกทั้งช่วงเวลาในการนำเสนอก็ยังอยู่ในช่วงระหว่างหลังข่าวภาคค่ำกับรายการ “กรองสถานการณ์” ซึ่งเป็นรายการที่ผู้ชมให้ความสนใจติดตามมากรายการหนึ่ง การวางรายการร่วมคิดร่วมสร้างบนเส้นทาง ส.ป.ศ. คั่นไว้ระหว่างข่าวภาคค่ำกับรายการกรองสถานการณ์ นับเป็นกลยุทธ์ที่ดีมาก เนื่องจากโดยปกติแล้วเมื่อผู้ชมได้รับชมข่าวภาคค่ำจบแล้ว ก็จะติดตามรายการกรองสถานการณ์ต่อ ช่วงระหว่างนั้นก็จะมีสารคดีสั้นร่วมคิดร่วมสร้างบนเส้นทาง ส.ป.ศ. คั่นเวลา ผู้รับสารที่รอชมรายการกรองสถานการณ์ก็จะได้รับชมรายการของ ส.ป.ศ. ไปด้วย แต่ข้อที่ยังเป็นอุปสรรคของรายการนี้ คือ รูปแบบ และเนื้อหาการนำเสนอ ยังไม่น่าดึงดูดใจ น่าติดตามเท่านัก เนื่องจากเรื่องของการศึกษาในสายตาของคนส่วนใหญ่แล้วมักจะมองว่าน่าเบื่อ จึงไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร ขณะนี้ ทาง ส.ป.ศ. ได้เปลี่ยนวิธีการนำเสนอแบบใหม่ ทำการเปลี่ยนชื่อรายการจาก “ร่วมคิดร่วมสร้าง บนเส้นทาง ส.ป.ศ.” เป็นรายการ “เพื่อชีวิตงาม” ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2544 – กันยายน 2545 เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรายการใหม่ เน้นการนำเสนอตัวอย่างของการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาที่ได้เกิดขึ้นและประสบความสำเร็จให้สาธารณชนเห็นเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยจะออกอากาศในวันและเวลาเดิม ส.ป.ศ. ตั้งเป้าไว้ว่าการเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอโดยเน้นตัวอย่างที่เห็นได้เป็นรูปธรรมมากขึ้นนี้ คาดว่าน่าจะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัวมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลให้การผลักดันแนวคิดการปฏิรูปการศึกษา เคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

(2) ส.ป.ศ. ขอความร่วมมือใช้พื้นที่ของรายการ:

นอกจากรายการที่ ส.ป.ศ. ผลิตขึ้นเองแล้วก็ยังขอใช้พื้นที่ของรายการอื่น ๆ ที่มีอยู่เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รายการที่ ส.ป.ศ. กำหนดใช้เป็นช่องทางในการถ่ายทอดข้อมูลในช่วงปี 2543 – 2544 มีดังนี้

(2.1) รายการศุกร์สรรค์สร้าง ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ทุกวันศุกร์ที่ 1 และ 3 ของเดือน เวลา 17.00 – 17.30 น.

(2.2) รายการเช้าวันนี้ ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ทุกวันศุกร์ที่ 2 และ 4 ของเดือน เวลา 06.00 – 07.00 น.

รายการศุกร์สรรค์สร้าง และรายการเช้าวันนี้ เป็นรายการสดประเภทสนทนา รูปแบบการนำเสนอเป็นการหยิบยกประเด็นปัญหาความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน รวมถึงการรายงานความก้าวหน้า และความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของ ส.ป.ศ. มาเป็นหัวข้อในการสนทนา การใช้พื้นที่ของรายการอื่นเป็นช่องทางเช่นนี้มีข้อดีอยู่หลายประการ อาทิ

- รายการสนทนาเหล่านี้ใช้เวลาในการออกอากาศประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ทำให้มีพื้นที่เพียงพอแก่การนำเสนอรายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งรายการ “ร่วมคิดร่วมสร้าง บนเส้นทาง ส.ป.ศ.” ซึ่งมีเวลาในการออกอากาศน้อยกว่าไม่สามารถนำเสนอได้

- รายการสนทนาเหล่านี้เป็นรายการที่มีผู้ชมให้ความสนใจติดตามรับชมอยู่แล้ว จึงค่อนข้างรับประกันได้ว่าเนื้อหาของสารที่นำเสนอออกไปนั้นจะไปถึงประชาชนในวงกว้างได้มากกว่ารายการ “ร่วมคิดร่วมสร้าง บนเส้นทาง ส.ป.ศ.” ซึ่งไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะมีผู้รับชมอย่างน้อยเพียงใด

- สำหรับรายการที่ใช้เวลาในการออกอากาศประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง นั้น ค่าใช้จ่ายในการขอใช้พื้นที่ของรายการที่มีอยู่แล้วจะมีอัตราที่ต่ำกว่าการผลิตเองทั้งหมด และในบางกรณี หากประเด็นนั้นอยู่ในกระแสความสนใจของสื่อมวลชนอยู่แล้วก็อาจไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เลยก็ได้ โดยทางผู้จัดรายการจะยื่นเรื่องติดต่อในรูปแบบของการนัดสัมภาษณ์แทนเช่นเดียวกับยุทธศาสตร์การแถลงข่าวที่ใช้กับสื่อหนังสือพิมพ์

* (รายการ “กรอกรงสถานการณ์” เป็นรายการสนทนาที่ ส.ป.ศ. ได้เคยใช้พื้นที่ในการออกอากาศอยู่บ้างเป็นครั้งคราว ไม่ได้ทำสัญญาออกอากาศเป็นประจำสม่ำเสมอ ผู้วิจัยจึงไม่รวมรายการนี้เข้าไว้ในแผนการใช้สื่อมวลชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของ ส.ป.ศ. : ผู้วิจัย)

สื่อบุคคล

นอกจากสื่อมวลชนที่ทาง ส.ป.ศ. ใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารกลุ่มใหญ่ในระดับกว้างแล้ว ส.ป.ศ. เองก็มีช่องทางในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายระดับท้องถิ่นในเชิงลึกเช่นกัน ช่องทางที่ ส.ป.ศ. ใช้ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายระดับท้องถิ่นก็คือ สื่อบุคคล ใช้บุคคลเป็นช่องทางในการนำสารไปสู่กลุ่มเป้าหมายในระดับท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายการปฏิรูปการศึกษา ให้ตัวแทนของชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเสนอแนวทางในการดำเนินงานโดยอิงพื้นฐานความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดย ส.ป.ศ. จะใช้รูปแบบของการการจัดกิจกรรมเฉพาะ เช่น การแถลงข่าว การจัดประชุมร่วมกับชุมชน การจัดนิทรรศการ จัดนิทรรศการ การจัดงานสัมมนา ประกาศลงทางหนังสือพิมพ์ เชิญให้ผู้ที่มีความประสงค์ต้องการข้อมูลรายละเอียดเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว หรือหน่วยงาน สถานศึกษาแห่งใดต้องการเข้าร่วมเผยแพร่แนวคิดเรื่องการศึกษา การศึกษา ยินดีเข้ามาเป็นเครือข่ายกับทาง ส.ป.ศ. ก็สามารถส่งรายละเอียดของโครงการเข้ามาให้ทาง ส.ป.ศ. พิจารณานอนุมัติให้ทุนสนับสนุนโครงการ ซึ่งก็มีชุมชนบางกลุ่ม และหน่วยงานการศึกษาที่มีความสนใจส่งโครงการเข้ามา ส.ป.ศ. ก็จะจัดส่งวิทยากร ซึ่งเป็นสื่อบุคคล เข้าไปลงพื้นที่ ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ รวมไปถึงข้อมูล รายละเอียดของการปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถรับฟังความคิดเห็นตอบกลับของกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการพื้นฐานของชุมชน และความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทาง ส.ป.ศ. ก็จะนำความคิดเห็นจากที่ประชุมท้องถิ่นนั้น กลับมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขร่างแผนงานให้มีความสมบูรณ์สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การใช้สื่อบุคคล ของ ส.ป.ศ. จึงเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two-way Communication) สามารถเป็นผู้ส่งสารไปสู่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะทั้งยังสามารถรับฟังความคิดเห็นตอบกลับจากกลุ่มเป้าหมายได้ในทันที เมื่อมีการเข้าใจผิด หรือกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความจริง สื่อบุคคลนั้นก็ยังสามารถแก้ไขข้อข้องใจ แก้ไขความเข้าใจผิดให้ถูกต้องได้ในทันที ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของประชาชน อีกทั้งบุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือของสื่อบุคคลก็ยังมีผลต่อการโน้มน้าว จูงใจ ให้กลุ่มเป้าหมายเชื่อมั่น และคล้อยตามแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาดังเช่นที่ ส.ป.ศ. ได้กำหนดเป้าหมายไว้ได้อย่างดียิ่ง

เปรียบเทียบลักษณะของสื่อบุคคลและสื่อมวลชน

ลักษณะ	สื่อบุคคล	สื่อมวลชน
ทิศทางของการสื่อสาร	สองทาง	ทางเดียว
ระยะเวลาในการถ่ายทอดข่าวสารถึงกลุ่มเป้าหมาย	ช้า	เร็ว
ความสามารถในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	ระดับลึก	ระดับกว้าง
ความสามารถในการถ่ายทอดรายละเอียดของข่าวสาร	ถ่ายทอดรายละเอียดได้มากกว่า	ถ่ายทอดรายละเอียดได้น้อยกว่า
ความสามารถในการโน้มน้าวใจ	โน้มน้าวใจได้สูงกว่า	โน้มน้าวใจได้น้อยกว่า
ความสามารถในการแก้ไขความเข้าใจผิด	แก้ไขความเข้าใจผิดได้กระจ่างชัดสามารถแก้ไขได้ในทันที	แก้ไขความเข้าใจผิดได้เล็กน้อยต้องใช้เวลาระยะหนึ่งจึงจะแก้ไขได้
ความสามารถในการติดตามผล	ทราบผลจากการสื่อสารได้ทันที	ใช้เวลาระยะหนึ่งในการทราบผล
ค่าใช้จ่าย	ไม่สูงมาก	ค่อนข้างสูง

สำหรับด้านกระบวนการในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้น ส.ป.ศ.ได้กำหนดการทำประชาพิจารณ์ รับฟังความเห็นของประชาชนในส่วนภูมิภาค 9 แห่ง รวมกรุงเทพฯ เป็น 10 แห่ง โดยติดต่อประสานงานกับทางสถาบันการศึกษาในส่วนภูมิภาคเป็นผู้จัดเตรียมความพร้อม และสถานที่ในการจัดประชุม ส.ป.ศ. จะคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณ และวิทยากร หรือเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงาน การทำประชาพิจารณ์ของ ส.ป.ศ. นั้นทางกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นได้นำข้อเสนอของ ส.ป.ศ. ที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้วทั้ง 3 ด้าน จัดพิมพ์ขึ้นเป็นเอกสาร จากนั้นก็ติดต่อประสานกับทางสถาบันการศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏ ให้เป็นผู้จัดประชุม ใช้โรงแรมเป็นสถานที่ในการจัดประชุม เชิญผู้สนใจเข้าร่วมทั้งหมด ประมาณ 1,000 คน นำเอกสารข้อมูลรายละเอียดที่จัดเตรียมไว้แจกจ่ายให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาก่อนที่จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม ได้มีกระแสต่อต้านออกมาโจมตีว่าการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้นทำเพียงพอเป็นพิธีเท่านั้นซึ่งทางสุภาวดี จันทะดี ผู้อำนวยการกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น สำนักงานปฏิรูปการศึกษาก็มีความคิดเห็นสอดคล้องเช่นเดียวกัน ในประเด็นของการรับฟังความคิดเห็นนั้น สุภาวดี ได้เสนอแนวทางว่า ควรจะต้องเกิดขึ้นมาตั้งแต่เนิ่นๆ ยังไม่เริ่มก่อร่างขึ้น หรือเกิดขึ้นเป็นเพียงเงาคร่าๆ จากนั้นก็นำร่างดังกล่าวไปเสนอแก่สาธารณชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสาธารณชนว่ามีความเห็นเป็นอย่างไร ควรปรับเปลี่ยนเช่นไร ซึ่งในขั้นตอนการรับฟังนี้ควรจะเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง จากที่เป็นเพียงโครงร่าง แล้วค่อยเปิด

ประเด็นรับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นก็นำข้อมูลความคิดเห็นเหล่านั้น มาประมวล นำมาทบทวน แล้วก็ต้องเอาไปรับฟังอีก ในกระบวนการนี้ โครงร่างจะค่อย ๆ ชัดเจน ขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์เป็นแผนงาน เป็นพิมพ์เขียวเพื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณาต่อไป แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เป็นเช่นนั้น ทาง ส.ป.ศ. ได้จัดทำแผนงานขึ้นจนเป็น ชิ้นงานแล้ว จึงค่อยมารับฟัง เมื่อแผนงานถูกกำหนดชัดเจน ประกอบด้วยเหตุและผลแล้ว สาธารณชนก็ไม่สามารถจะปรับเปลี่ยนอะไรได้มากนัก ถึงแผนงานนั้นจะก่อร่างขึ้นอย่างมีเหตุผล รองรับแต่ก็เป็นเหตุผลภายใต้การรับรู้ของทาง ส.ป.ศ. เอง แม้ว่าเจตนาดีเพียงใดแต่ก็คือการรับรู้ ของตัวเอง ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนของ ส.ป.ศ. ในครั้งนี้ ก็คือ แผนงานก่อนการรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความชัดเจนเกินไป เพียงแต่นำเอกสารที่เตรียมไว้ ไปให้ประชาชนผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์อ่านล่วงหน้าเพียง 1 – 2 วัน ซึ่งเนื้อหาในเอกสารก็เป็นเรื่อง ที่อ่านยาก เวลาเข้าประชุมก็มากันนับพันคน แต่มีเวลาในการรับฟังเพียงแค่วันหนึ่งวัน ในครั้งวัน แรกเป็นการชี้แจงเอกสารดังกล่าวจาก ส.ป.ศ. ส่วนครึ่งวันหลัง ก็จะเปิดรับฟังความคิดเห็นจาก ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งพันกว่าคน ซึ่งก็มีการเสนอความคิดเห็นตอบกลับเข้ามาได้เพียงไม่กี่คนเท่านั้น จากจุดนี้เองที่เป็นปัญหาถกเถียงกันถึงเรื่องของความเหมาะสมของแผนงานปฏิรูปการศึกษาของ ส.ป.ศ. ในทางแนวคิดแล้ว ส.ป.ศ. ต้องการให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องของประชาชน ต้องการให้ประชาชนมีจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการปฏิรูป พยายามประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อ ต่าง ๆ ให้นำน่าวให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจกระบวนการปฏิรูปโดยภาคประชาชนเป็นสำคัญ แต่ในเมื่อแผนงานที่ ส.ป.ศ. จัดทำขึ้นทั้ง 3 ด้านเอง กลับมีความคิดเห็นของประชาชนนำเสนออยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่แล้วเป็นแนวคิดที่เจ้าหน้าที่ของ ส.ป.ศ. จัดทำขึ้นมาเองแทบทั้งสิ้น ซึ่งก็เปรียบ เหมือนกับเป็นการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง เป็นการกำหนดจากหน่วยงานของรัฐใน ลักษณะบนลงล่าง (Top-down) มากกว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมและเสนอความคิดจากระดับล่าง ขึ้นบน (Bottom-up) ซึ่งก็คือแนวคิดเดิมที่เคยใช้กันมาก่อนที่จะมีการปฏิรูป จะเห็นได้ว่าแนวคิด กับการปฏิบัติของ ส.ป.ศ. เองก็ยังขัดแย้งกันอยู่ ในเมื่อแม้แต่แผนงานของ ส.ป.ศ. ยังมีสัดส่วน การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของประชาชนอยู่น้อยมาก การที่จะหวังให้ภาคประชาชนเข้ามา มีบทบาทในการปฏิรูปอย่างจริงจังก็ดูจะเป็นไปได้ยากเหลือเกิน

สรุป: ในประเด็นของการวางแผนการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ของ ส.ป.ศ. นั้น จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การวางแผนการใช้สื่อของ ส.ป.ศ. มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ David K. Berlo ในการพิจารณาการเลือกใช้สื่อเพื่อประยุกต์ใช้ในงานประชาสัมพันธ์ โดยกลุ่มงาน ประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น จะพิจารณาสื่อที่ใช้โดยพิจารณาจากกำหนดกลุ่ม เป้าหมาย เมื่อสามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจนก็จะสามารถเลือกใช้สื่อที่มีความสามารถ

ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด มีผลกระทบเกิดขึ้นมากที่สุด มีความเหมาะสมกับเนื้อหาข่าวสารที่ต้องการนำเสนอมากที่สุด ภายในงบประมาณที่จำกัด

เมื่อพิจารณาถึงผลที่ได้รับจากการเลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ นั้น จากการศึกษาพบว่า การใช้สื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อกระจายเสียง จะให้ผลในการสร้างความตระหนักรู้ กระตุ้นความสนใจของประชาชน ใช้ลักษณะของความเป็นสื่อผสมทั้งภาพและเสียงดึงดูดให้ผู้รับสารสนใจติดตาม และสามารถทำความเข้าใจรายละเอียดของประเด็นที่นำเสนอได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม สื่อประเภทนี้เป็นสื่อที่มีราคาสูง ทาง ส.ป.ศ. มีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะทุ่มเทลงในส่วนนี้อย่างเต็มที่นัก ความถี่ในการออกอากาศจึงค่อนข้างน้อย อีกทั้งภาพในการผลิตรายการก็ยังไม่สามารถทัดเทียมกับรายการที่มีผู้สนับสนุนจากภาคธุรกิจอื่น ๆ ได้ โดยธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ เป็นสื่อที่ออกอากาศแล้วผ่านไปเลย ผู้รับสารที่ไม่ได้รับชมรายการตั้งแต่ต้นไม่สามารถย้อนกลับมาดูได้ และด้วยขีดจำกัดทางด้านเวลา เนื้อหาที่นำเสนอมีความรวบรัดมากจนบางครั้งอาจไม่สามารถสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนให้แก่ผู้รับสารได้อย่างเพียงพอ ทำให้เพียงการสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชน ให้ข้อมูลพื้นฐานเล็กน้อย ความสามารถในการดึงดูดกลุ่มเป้าหมายยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีเพียงกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้นที่คอยติดตามความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

สื่อมวลชนที่ดูจะให้ผลดีที่สุด น่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ โดยพื้นฐานของตัวมันเองแล้ว เป็นสื่อที่ให้รายละเอียดได้สูง มีความสามารถในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในระดับกว้างได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบว่า หนังสือพิมพ์มติชน เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของด้านการศึกษานิยมใช้เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามากที่สุด เนื่องจากหนังสือพิมพ์มติชนเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษานิยมอ่านมากที่สุด “ที่มีครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษานิยมอ่านมากที่สุด” (สุภาวดี จันทะดี, สัมภาษณ์, วันที่ 16 มีนาคม 2545 และ สมหมาย ปาจรจัตต์, สัมภาษณ์, วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2545) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เองที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ทาง ส.ป.ศ. ต้องการเข้าถึง ทำความเข้าใจรายละเอียด โน้มน้าวจิตใจให้กลุ่มเป้าหมายมีความคิดเห็นคล้อยตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของ ส.ป.ศ. อันจะก่อให้เกิดเครือข่ายแนวร่วมการปฏิรูปขยายเป็นวงกว้างตามสถานศึกษาทั่วประเทศ และผลักดันร่างแผนงานปฏิรูปการศึกษาให้ผ่านการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีโดยเร็ว นอกจากนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักการศึกษาเหล่านี้ยังมีสถานภาพเป็นที่น่ายกย่องเชื่อถือในสังคม หากสามารถสร้างเครือข่ายจากกลุ่มเป้าหมายนี้ได้ ก็จะสามารถใช้เครือข่ายนักการศึกษาเหล่านี้เป็นช่องทางสื่อบุคคลในการเผยแพร่แนวคิดดังกล่าวไปสู่ระดับชุมชนในท้องถิ่น จูงใจให้ประชาชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วม

ทางการศึกษาได้มากขึ้น แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางของ ส.ป.ศ. ก็ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การใช้หนังสือพิมพ์มติชนเป็นช่องทางหลักในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้อยู่ในแวดวงการศึกษาจึงถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ของ ส.ป.ศ. เลยทีเดียว

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของ ส.ป.ศ.

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานของ ส.ป.ศ. นั้น ส่งผลกระทบต่อแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา “ทั้งระบบ” ยังเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ในประเทศไทย การที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งเดิมที่เคยมีมานานนั้น ย่อมมีทั้งผู้ที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างดีพอ ก็จะทำให้การดำเนินงานต้องสะดุด หยุดชะงัก แผนการที่วางไว้ก็ต้องล่าช้าออกไป ยิ่งไปกว่านั้น ผลที่ได้ก็อาจไม่สำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อีกด้วย จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (ส.ป.ศ.) ในการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้านการปฏิรูปการศึกษานั้น ประสบปัญหาในการดำเนินงานอย่างมากจนทำไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ การรณรงค์ในครั้งนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานประกอบด้วย

1) ปัญหาด้านความชัดเจนของนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาล

ความคิดที่จะการปฏิรูปการศึกษานั้นไม่ได้เป็นของใหม่แต่อย่างใด ในประเทศไทยก็ได้เคยมีการปฏิรูปการศึกษามาแล้วในอดีต แต่แนวคิดที่จะปฏิรูปการศึกษาพร้อม ๆ กันไปทั้งระบบนั้น เป็นนวัตกรรมใหม่ในแวดวงการศึกษาในประเทศไทย เป็นแนวคิดใหม่ที่สังคมไทยยังไม่ค่อยคุ้นเคยนัก ในแนวคิดเดิมนั้นแนวคิดในการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบ หน่วยงานราชการจะต้องเป็นผู้กำหนดแนวทาง นโยบาย กำหนดหลักสูตรการศึกษา รวมไปถึงโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา มาตรฐานวิชาชีพครู และงบประมาณสนับสนุนด้านการศึกษาระบอบการทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นการดำเนินงานแบบเบ็ดเสร็จจากส่วนกลางทั้งสิ้น ประชาชนและบุคลากรทางการศึกษาทั่วไปไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง ทำได้เพียงแต่รับนโยบายมาปฏิบัติตามเท่านั้น ประชาชนเองก็มองว่าการศึกษาเป็นเรื่องของโรงเรียน ปล่อยให้โรงเรียนทำของครูจัดการกันไป ไม่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมอะไรทั้งนั้น การศึกษาในประเทศไทยเดินไปในทิศทางเช่นนี้เป็นเวลานาน จนกระทั่งประชาชนส่วนใหญ่เกิดความเคยชิน รู้สึกเฉยชาต่อเรื่องของระบบการศึกษา ผู้ปกครองเองก็ไม่ค่อยใส่ใจ มองว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ทางโรงเรียนเองก็ทำ

ได้เพียงนั่งรอนโยบาย รอคำสั่งจากส่วนกลาง รับประทานปฏิบัติตาม ต่อมา เมื่อพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งประเทศไทย พ.ศ.2542 ได้ถือกำเนิดขึ้น สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย การกำหนดเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการ ศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันภาพ การศึกษา การจัดระบบครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การจัดระบบทรัพยากรและการ ลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งเป็น การปฏิรูปการศึกษา ทั้งระบบ ในการปฏิรูปการศึกษาด้านการบริหารและการจัดการศึกษา การจัดระบบครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุน ซึ่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (มาตรา 75) เพื่อดำเนินการตามภารกิจดังกล่าว แนวคิดเรื่องการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบก็ได้ กลายเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในแวดวงการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ด้วยความเป็นแนวคิด ใหม่ จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกลก็มีความเห็นที่ สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ เห็นว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงกันเสียที่ ประชาชนบางกลุ่มก็เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว มองว่าบุตรหลานของตนเองควรจะได้รับ การศึกษาที่ดี ทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคปัจจุบัน มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็น และกำหนดแนวทางการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น แต่ใน ขณะเดียวกัน กลุ่มที่ยังยึดติดกับแนวคิดเดิมอยู่นั้นกลับมีความเห็นตรงกันข้าม ครู อาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษาบางกลุ่มที่ยังไม่มีความเข้าใจแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาแบบใหม่อย่าง เพียงพอมักจะเกิดความสงสัย เคลือบแคลงใจว่า ปฏิรูปไปแล้วพวกเขาจะได้อะไร พวกเขาเหล่านั้น ต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง คนกลุ่มนี้จะเกิดความรู้สึกไม่มั่นคง เกรงว่าตนเองอาจ จะต้องเสียประโยชน์บางอย่างที่เคยได้รับ เช่น เมื่อ ส.ป.ศ. กำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู ประกาศ ว่าครูต้องสอบใบอนุญาตการประกอบวิชาชีพ กลุ่มครูอาจารย์ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน หลาย คนเกรงว่าตนเองเป็นครูมาหลายสิบปีแล้วแต่ไม่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เกรงว่าอาจต้อง ออกจากงาน หรือแนวคิดการให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา (Student Center) ก็ยังไม่ เป็นที่กระจ่างชัด มองว่า เด็กเองไม่ได้มีความรู้อะไรมาก่อน จะทราบได้อย่างไรว่าต้องเรียนรู้อะไร บ้างหากครูไม่บอก ทางด้านผู้บริหารด้านการศึกษาเองก็คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนได้รับ แต่เดิม อำนาจในการสั่งการจะรวมศูนย์อยู่ที่ อธิบดี เพียงคนเดียว อธิบดีสามารถออกคำสั่งไปยัง สถานศึกษาทั่วประเทศได้อย่างง่ายดาย หากการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารสถานศึกษามีผล บังคับใช้อย่างเป็นทางการแล้ว อำนาจที่เคยรวมศูนย์ก็จะกระจายสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถาน ศึกษาศึกษาทุกแห่งจะดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ มีการตรวจสอบคำสั่งอย่างละเอียดเพื่อป้องกันการทุจริต และคำสั่งอันมิชอบ อำนาจของอธิบดีเองก็จะลดน้อยลง ไม่สามารถสั่งการได้สะดวก

ตามใจได้อย่างเคย ในสถานการณ์เช่นนี้ รัฐบาลซึ่งเป็นผู้ควบคุมนโยบายและมีอำนาจในการดำเนินการอย่างเต็มที่ควรจะต้องประกาศจุดยืนออกมาให้ชัดเจน ซึ่งให้เห็นถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาหลังการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ สร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนทุกฝ่ายอย่างโปร่งใส เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการปฏิรูปการศึกษา แต่ในความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น นโยบายการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การปฏิรูปโครงสร้างกลับไม่ได้รับการผลักดันจากรัฐบาลอย่างจริงจัง มีข่าวคราวที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในระดับผู้บริหารปรากฏสู่สายตาประชาชนเป็นระยะ ๆ สร้างความสับสน และไม่มั่นใจแก่ประชาชน บรรยากาศเต็มไปด้วยความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนด้วยความไม่กระจ่างชัดของนโยบาย และความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง จึงมีบางกลุ่มออกมาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมไปถึงผู้ปกครองบางส่วนก็มีความรู้สึกชาชินกับระบบการศึกษาแบบเดิม ๆ ไม่ค่อยกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมเท่าใดนัก เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ผู้ปกครองทำงานหาเช้ากินค่ำ หมดไปวัน ๆ ไม่มีเวลามานั่งสนใจปล่อยให้ป็นหน้าที่ของโรงเรียนจัดการกันเอง เห็นได้ชัดว่า การที่จะเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อที่ฝังติดตัวมาแต่อดีตเป็นระยะเวลานานนั้น เป็นงานที่ไม่ง่ายเอาเสียเลย ในเมื่อต่างฝ่ายต่างก็พะวงถึงผลประโยชน์ที่ตนเองเคยได้รับมาตลอดในอดีต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมหมายถึงการสูญเสียผลประโยชน์ดังกล่าวไปด้วย

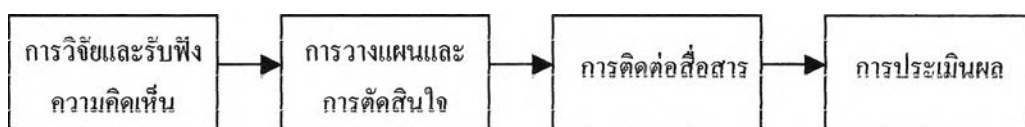
2) ปัญหาด้านงบประมาณ

ปัญหาในด้านงบประมาณนี้ ถือเป็นปัญหาโลกแตกของ ส.ป.ศ. และหน่วยงานราชการหลายต่อหลายแห่งทีเดียว เนื่องจากการใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปสู่กลุ่มเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการใช้พื้นที่ของสื่อมวลชน หากสามารถขอใช้พื้นที่ของสื่อที่ดำเนินธุรกิจเพื่อผลกำไร มีกลุ่มผู้ชมจำนวนมากรองรับอยู่แล้ว ก็ค่อนข้างรับประกันได้ว่า สารที่ส่งไปจะมีผู้รับชมเป็นจำนวนมาก แต่สื่อเหล่านั้นก็มีค่าใช้จ่ายที่แพงมากเหลือเกิน ในขณะที่สื่ออื่น ๆ ที่ดำเนินงานโดยไม่ได้แสวงหาผลกำไรมากนัก ค่าใช้จ่ายในการใช้สื่อเหล่านั้นก็จะน้อยกว่า แต่จำนวนผู้ชมก็ไม่มากเท่าสื่อประเภทแรก สารที่ส่งไปอาจมีผู้รับชมไม่มากนัก ทำให้ผลที่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์

ในการดำเนินงานด้านการปฏิรูปการศึกษาของ ส.ป.ศ. นั้น เมื่อเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ ยังมีบางกลุ่มที่เห็นด้วย และบางกลุ่มไม่เห็นด้วย การที่ ส.ป.ศ. จะโน้มน้าว จูงใจให้กลุ่มที่เห็นด้วยยิ่งเพิ่มการสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น และจากกลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยเปลี่ยนมาเป็นคล้อยตาม จำเป็นจะต้องมีการวางแผนการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้รัดกุมเป็นอย่างดี รวมทั้งกระบวนการในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาใช้ในการกำหนดร่างแผนงานปฏิรูปการศึกษาก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรีนั้น ถือเป็นภาระสำคัญที่ ส.ป.ศ.

จะต้องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานให้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติจริงแล้วมีอุปสรรคมากมายในการดำเนินงาน จากการศึกษพบว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาของ ส.ป.ศ. ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควรนั้น ส่วนหนึ่งมาจากงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานของ ส.ป.ศ. มีไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาการดำเนินงานที่ไม่สมบูรณ์เต็มที่ของ ส.ป.ศ. อยู่ 2 ประการ ดังนี้

2.1) กระบวนการประชาสัมพันธ์ไม่สมบูรณ์: หลักการวางแผนงานประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน (จิตราภรณ์ สุทธิวิเศษศรี, 2536)

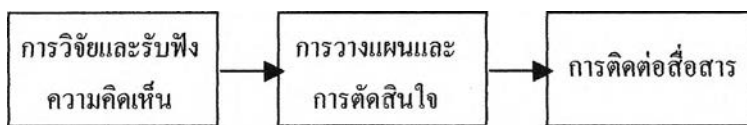
จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถึงกระบวนการทำประชาสัมพันธ์ในเชิงปฏิบัติของกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น สำนักงานปฏิรูปการศึกษานั้น พบว่า ส.ป.ศ. ได้มีการปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ เพียง 3 ขั้นตอนเท่านั้น คือ

- การวิจัยและรับฟังความคิดเห็น (Research – Listening) ก่อนการกำหนดร่างแผนงานปฏิรูปในส่วนต่าง ๆ ที่รับผิดชอบนั้น ส.ป.ศ. ได้ทำการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นรายงานการวิจัยด้านการศึกษาทั้งในและต่างประเทศเพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดแผนงานการปฏิรูปการศึกษาที่ ส.ป.ศ. รับผิดชอบใน 3 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารงานการศึกษา ด้านการปฏิรูปมาตรฐานวิชาชีพครู และด้านการปฏิรูปการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณเพื่อการศึกษา

- การวางแผนและการตัดสินใจ (Planning – Decision Making) หลังจากที่ทำการศึกษาข้อมูลที่ได้ค้นคว้ารวบรวมมาพิจารณาประกอบเข้าด้วยกันเป็นร่างแผนงานในเบื้องต้น ส.ป.ศ. ได้วางแผนงานการประชาสัมพันธ์ กำหนดประเด็นเนื้อหาที่ต้องการเผยแพร่สู่สาธารณชนเพื่อปูพื้นฐานให้ประชาชนได้มีความตระหนักรู้ มีความเข้าใจพื้นฐานเบื้องต้นของแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบนี้

- การติดต่อสื่อสาร (Communication – Action) ขั้นตอนนี้จะเป็นการนำแผนการประชาสัมพันธ์ที่ได้วางไว้ นำไปลงมือปฏิบัติการจริง ส.ป.ศ. จะใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้เป็นช่องทางในการสื่อสารไปยังกลุ่มประชาชนเป้าหมายตามแผนที่ได้วางเอาไว้

กระบวนการทำประชาสัมพันธ์ของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา

ขั้นตอนที่นับเป็นจุดอ่อนในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ของ ส.ป.ศ. คือ ขั้นตอนในการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้ขั้นตอนอื่น ๆ หลังจากที่ได้ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่ได้วางไว้แล้วนั้น ส.ป.ศ. จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการประเมินผลว่า สิ่งที่ได้กระทำลงไปแล้วนั้น ได้รับผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ มีปัญหาตรงจุดไหน ผู้รับสารเป้าหมายมีความเข้าใจในแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาเพียงพอหรือไม่ ข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงแนวทางในการประชาสัมพันธ์ให้มีความรัดกุม สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้การประชาสัมพันธ์ในครั้งต่อไป ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้มากยิ่งขึ้น ทาง ส.ป.ศ. เองอาจประเมินความสำคัญของขั้นตอนนี้ไว้้น้อยกว่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ และกำลังคนที่ไม่เพียงพอที่จะส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ลักษณะการทำงานของ ส.ป.ศ. จึงเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในแต่ละเรื่อง เช่น เมื่อ ส.ป.ศ. ได้รณรงค์แนวคิดในเรื่องเขตพื้นที่การศึกษาออกไปแล้ว แต่ขาดการติดตามผลอย่างจริงจัง ส.ป.ศ. จะทราบผลจากการประชาสัมพันธ์ก็ต่อเมื่อได้เกิดปัญหาความเข้าใจผิดขึ้นแล้ว และประกาศออกมาทางสื่อมวลชน เมื่อกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นได้ทราบเรื่องดังกล่าวแล้ว จึงค่อยมาปรึกษาหารือกันว่าจะต้องออกมาแก้ข่าวในประเด็นดังกล่าว หลังจากแก้ไขความเข้าใจผิดแล้วก็เพียงแต่รอดูผลว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นแล้วก็คอยตามแก้กันต่อไป ด้วยการทำงานในลักษณะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขาดการวางแผนที่รัดกุมเพียงพอจึงส่งผลให้การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ด้านการปฏิรูปการศึกษาของ ส.ป.ศ. ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จอย่างที่ควรจะเป็น

2.2) กระบวนการทำประชาพิจารณ์ไม่สมบูรณ์:

นอกจากปัญหาขั้นตอนการวางแผนงานประชาสัมพันธ์ไม่สมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ของ ส.ป.ศ. ไม่ค่อยประสบความสำเร็จอีกประการหนึ่งก็คือ กระบวนการทำประชาพิจารณ์ของ ส.ป.ศ. นั้น ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ จุดบกพร่องที่เกิดขึ้นนั้นเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการเริ่มทำประชาพิจารณ์เลยทีเดียว

จากบทสัมภาษณ์ของ สุภาวดี จันทะดี ผู้อำนวยการกลุ่มงานประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็น สำนักงานปฏิรูปการศึกษา พบว่า ในการทำประชาพิจารณ์ที่ถูกต้อนั้น แรกเริ่มเดิมทีควรจะเริ่มทำตั้งแต่แผนงานยังไม่เสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเป็นร่างมากนัก ควรเป็นเพียงร่างเงาคร่าว ๆ เท่านั้น จากนั้นก็นำเสนอร่างเงานั้นแก่สาธารณชน และรับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นจากประชาชนเหล่านั้น แล้วจึงค่อยนำข้อมูลที่ได้รับจากการทำประชาพิจารณ์นั้นมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดของแผนงานดังกล่าว เสร็จแล้วก็ต้องนำไปทำประชาพิจารณ์อีกครั้ง เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบว่าแผนงานดังกล่าวนั้นได้นำข้อเสนอแนะจากสาธารณชนมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดรายละเอียด เพื่อให้ประชาชนรับทราบและวิพากษ์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอีกครั้ง จากนั้น ส.ป.ศ. ก็ต้องนำข้อเสนอแนะนั้นกลับมาทบทวนแผนงานดังกล่าวเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในรายละเอียด แล้วก็นำไปทำประชาพิจารณ์อีกครั้ง จนกว่าแผนงานดังกล่าวจะมีความสมบูรณ์ เป็นที่ยอมรับของประชาชน จึงจะนับได้ว่าเป็นการทำประชาพิจารณ์อย่างแท้จริง และแผนงานดังกล่าวก็ได้ชื่อว่าเป็นความต้องการจากประชาชนอย่างแท้จริง แต่ในทางปฏิบัติแล้วกลับไม่เป็นเช่นนั้น การทำประชาพิจารณ์ที่ ส.ป.ศ. ได้จัดทำขึ้นนั้น เป็นเพียงการนำแผนงานที่ ส.ป.ศ. ได้กำหนดรายละเอียดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไปแสดงให้ประชาชนได้รับทราบเท่านั้น เมื่อแผนงานดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดอย่างครบถ้วนแล้วนั้น มันย่อมมีเหตุผลในตัวของมันเองที่จะชี้แจงถึงความจำเป็นและที่มาของรายละเอียดในแผนงานนั้น ประชาชนก็ไม่สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นอะไรได้มากนัก เนื่องจากแผนเสร็จสมบูรณ์ในตัวเองอยู่แล้ว ถึงประชาชนจะทักท้วงอย่างไรทาง ส.ป.ศ. เองก็คงต้องมีเหตุผลชี้แจงมารองรับอยู่ดี ความคิดเห็นของประชาชนจึงไม่ค่อยได้นำมาใช้ในการปรับปรุงแผนงานเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะจากประชาชนบางข้อ ได้ถูกหยิบยกนำมาพิจารณาเพิ่มเติมในแผนงานอยู่บ้าง เช่น แนวคิดเรื่องการเกิดขึ้นมาของสำนักงานคณะกรรมการอาชีววะ ซึ่งเดิม ส.ป.ศ. ไม่ได้กำหนดไว้ หลังจากมีข้อเสนอแนะดังกล่าวเกิดขึ้น ส.ป.ศ. เองก็นำข้อเสนอแนะที่ได้เข้าที่ประชุม และกำหนดให้มีสำนักงานคณะกรรมการอาชีววะขึ้นในที่สุด จะเห็นได้ว่า ส.ป.ศ. เองก็พยายามปรับปรุงกระบวนการในส่วนนี้ แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะข้อกำหนดด้านเวลา เนื่องจาก ในมาตรา 75 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดวาระการทำงานของ ส.ป.ศ. เอาไว้เพียง 3 ปีเท่านั้น หาก ส.ป.ศ. ไม่รีบกำหนดแผนงานการปฏิรูปการศึกษาในส่วนต่าง ๆ ให้เสร็จโดยเร็วเมื่อ ส.ป.ศ. ถูกยุบไปแล้วนโยบายที่ได้กำหนดไว้ก็ยังคงค้างอยู่ และอาจไม่ได้รับการสานต่อ ทั้งยังติดปัญหาในเรื่องของขั้นตอนในการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีซึ่งกินระยะเวลาานมากกว่าจะได้ข้อสรุปออกมา ทั้งยังจะมีการปรับปรุงแก้ไขซึ่งก็ต้องใช้ระยะเวลาอีก ทาง ส.ป.ศ. ตระหนักถึงปัญหานี้ดี จึงพยายามเร่งผลักดันให้ร่างแผนงานปฏิรูปการศึกษาแล้วเสร็จโดยเร็ว ซึ่งโดย

แผนงานเองนั้น ก็นับว่ามีความสมบูรณ์ในตัวเองอยู่ระดับหนึ่งทีเดียว หากเพียงแต่มีเวลาเพิ่มเติมอีกสักหน่อย ให้ความสำคัญกับการทำประชาพิจารณ์เพิ่มขึ้น ก็จะทำให้แผนงานดังกล่าวมีความสมบูรณ์ครบถ้วนอย่างแท้จริง เนื่องจากแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่นั้น เน้นการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนเป็นหลัก หากแม้แต่แผนงานเอง ประชาชนยังเข้ามามีส่วนร่วมได้ไม่เพียงพอแล้ว การจะผลักดันแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมให้เป็นไปได้ในทางปฏิบัตินั้นเห็นที่จะเป็นไปได้ยาก

การที่จะใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ในการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ให้สามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมากนั้น เป็นภาระที่ท้าทายความสามารถของ ส.ป.ศ. อย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม หากรัฐบาลเห็นความสำคัญของการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างเยาวชนที่จะเติบโตขึ้นเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญของชาติแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาอย่างเพียงพอ เนื่องจากพื้นฐานของชาติก็คือ “คน” หากไม่พัฒนา “คน” ก็ไม่อาจพัฒนา “ชาติ” การลงทุนด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาคนจึงเป็นการลงทุนในระยะยาวอันจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศชาติในอนาคต

3) ปัญหาด้านการให้ความร่วมมือของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ดำเนินธุรกิจแสวงหาผลกำไร สามารถดำเนินการอยู่ได้ด้วยโฆษณาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงองค์กร การที่สื่อมวลชนจะสามารถหาโฆษณาจำนวนมากเข้าสถานีได้จำเป็นจะต้องดึงดูดให้ผู้โฆษณาเห็นว่า รายการของตนเองได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นจำนวนมาก คุ่มค่าแก่การโฆษณา Rating จึงเป็นดัชนีบ่งบอกถึงจำนวนผู้เปิดรับชมรายการ ซึ่งตัวเลขดังกล่าวจะถูกใช้ในการเจรจาต่อรองอัตราค่าโฆษณากับตัวแทนโฆษณาแน่นอนว่า ยิ่งตัวเลข Rating สูงมากเท่าใด ก็ยิ่งมีผู้โฆษณาให้ความสนใจมาก และอัตราค่าโฆษณาก็ยิ่งสูงมากขึ้น ซึ่งก็หมายถึงผลกำไรมหาศาลที่ทางสถานีหรือเจ้าของรายการจะได้รับด้วยเหตุนี้เอง รายการต่าง ๆ จึงพยายามคิดหารูปแบบการนำเสนอแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดใจให้มีผู้ชมสนใจมากขึ้น เพื่อให้ได้ rating เพิ่มขึ้น ผลคือ รายการที่นำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นรายการบันเทิง อาชญากรรม เรื่องข่าวฉาว ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของประชาชนกลุ่มใหญ่ได้ง่าย รายการใดที่มีแนวโน้มว่าผู้ชมจะน้อย ทางสถานีก็จะไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าใดนัก เพราะ Rating น้อย โฆษณาก็น้อย รายได้ก็น้อยตามลงไปด้วย

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นถือเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนนั้น ได้รับการเพิกเฉยจากสถานีต่าง ๆ เพราะเห็นว่า rating น้อย ผู้รายการบันเทิงไม่ได้ ส่งผลให้รายการที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายการที่เกี่ยวกับการศึกษาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ส่วนรายการบันเทิงกลับมีอยู่ดาษดื่น

ประชาชนเองก็จะได้รับสารที่ไร้สาระเป็นส่วนใหญ่ในแต่ละวัน ถูกมอมเมาไปกับแสงสี ความสนุกสนาน จนละเลยถึงเนื้อหาสาระประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนของชาติ เรื่องของการศึกษาซึ่งคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องน่าเบื่อหน่าย ไม่น่าสนใจ ไม่น่าดึงดูดใจ ไม่น่าจะหาโฆษณาได้ ทางสถานีเอกชนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าใด ซึ่งเท่ากับเป็นการปิดหูปิดตาประชาชนไม่ให้ได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ตัวของพวกเขาเอง นอกจากนี้จากบทสัมภาษณ์ของสุภาวดี จันทะดี ยังได้กล่าวถึงเรื่องของความไม่ชอบมาพากลของสถานีโทรทัศน์แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสถานีของรัฐบาลเอง แต่หน่วยงานราชการกลับไม่สามารถขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนได้ ประเด็นนี้ยังคงเป็นที่เคลือบแคลงสงสัย และไม่สามารถหาความกระจ่างชัดได้

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าสื่อมวลชนทุกแขนงจะเป็นเช่นเดียวกันหมด ยังคงมีสื่อมวลชนบางแห่งให้การตอบรับสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นอย่างดี นั่นคือ หนังสือพิมพ์มติชน โดยปกติแล้ว หนังสือพิมพ์มติชนก็เป็นหนังสือพิมพ์ที่ผู้ที่มีการศึกษา อยู่ในแวดวงการศึกษา ส่วนใหญ่ให้ความนิยมนำกันอย่างแพร่หลายอยู่แล้ว เมื่อ ส.ป.ศ. มีการรณรงค์ด้านการปฏิรูปการศึกษา และขอความร่วมมือมายังหนังสือพิมพ์มติชน ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยคิดอัตราค่าใช้จ่ายในการใช้พื้นที่ในหนังสือพิมพ์น้อยกว่าปกติ ทั้งยังให้ความสนับสนุนในเรื่องของสถานที่จัดประชุม การนำเสนอข้อมูลข่าวสารรายละเอียดต่าง ๆ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอีกด้วย นับเป็นตัวอย่างที่ดีที่สื่อมวลชนทุกแขนงในประเทศไทยควรนับถือไว้เป็นแบบอย่างของสื่อมวลชนที่ดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ได้เน้นผลกำไรและผลประโยชน์ส่วนตัวจนละเลยผลประโยชน์ของสาธารณะ

4) ปัญหาด้านการแทรกแซงทางการเมือง

ประเด็นสุดท้ายและถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญมากที่สุดที่เป็นอุปสรรคในการปฏิรูปการศึกษาก็คือ ปัญหาทางการเมือง แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนั้น เริ่มแรกเป็นนโยบายของรัฐบาลในยุคของพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีนายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น พรรคไทยรักไทย ได้เข้ามาเป็นรัฐบาล โดยมี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ก็ได้มีการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานขึ้นใหม่ มีโครงการเกิดขึ้นใหม่ ๆ หลายโครงการ ตามคำขวัญประจำพรรค “คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน” มีการผลักดันโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการธนาคารชุมชน ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็น “นโยบายประชานิยม” เน้นโครงการที่คาดว่าจะเป็นที่ถูกอกถูกใจประชาชนเพื่อสร้างกระแสนิยมในพรรคให้เพิ่มมากขึ้น

แต่ในขณะเดียวกัน นโยบายด้านการศึกษาที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศกลับไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร ถึงแม้รัฐบาลจะออกมาประกาศว่าจะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางปฏิบัติจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากรัฐบาลมุ่งเน้นไปที่การปฏิรูประบบราชการซึ่งเป็นนโยบายสำคัญอีกประการของรัฐบาล มีการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานของราชการ ประกาศจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบราชการใหม่ให้เสร็จทันเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นเดือนงบประมาณพอดี แต่การปฏิรูปการศึกษากลับไม่มีความเคลื่อนไหวใด ๆ กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาก็ยังไม่ผ่านการพิจารณา จากกระแสดังกล่าวส่งผลให้นักวิชาการด้านการศึกษาหลายท่านวิพากษ์วิจารณ์ มีความเห็นกันไปหลากหลายความคิด ดร.ไพฑูริย์ สินลารัตน์ คณบดีคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิชาการและนักการศึกษาคนสำคัญอีกท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะไว้ในบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาไว้ค่อนข้างชัดเจน ท่านมองว่า รัฐบาลของนายภททักซิณต้องการสร้างฐานความนิยมของประชาชนด้วยการดำเนินนโยบายที่เป็นที่ถูกใจของประชาชนเป็นหลัก ส่วนนโยบายการปฏิรูปการศึกษานั้นเป็นนโยบายที่สืบเนื่องมาจากรัฐบาลของอดีต นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย จึงไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก สังเกตได้จากการทำงานที่ปล่อยให้เรื่องเดินไปเรื่อย ๆ ซึ่งโดยตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว หากมีความต้องการที่จะผลักดันอย่างจริงจังแล้ว เพียงออกคำสั่งคำเดียวทุกอย่างก็จะผ่านได้โดยง่าย หลักจากหมอเกษม วัฒนชัย อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลาออก แล้วได้มีการแต่งตั้งนายสุวิทย์ คุณกิตติ ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน จะเห็นภาพชัดเจนมาก เนื่องจากนายสุวิทย์มีท่าทีที่ชัดเจนว่าไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารการศึกษาตามแนวทางที่ ส.ป.ศ. กำหนดมา พยายามชะลอเรื่องเอาไว้ให้ล่าช้าออกไป เกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งทางแนวคิดวิธีปฏิบัติระหว่าง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนายสุวิทย์ กับฝ่าย ส.ป.ศ. นายสุวิทย์อาจไม่เห็นด้วยกับวิธีการบริหารจัดการตามแนวทางของ ส.ป.ศ. ไม่ชอบวิธีการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษาซึ่งจะเป็นการลดทอนอำนาจบริหารของรัฐมนตรีออกไป ทำให้การสั่งการใด ๆ ไม่สามารถทำได้ง่ายตายเหมือนแต่ก่อน สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างนายสุวิทย์ คุณกิตติ กับ ส.ป.ศ. แต่ในส่วนนโยบายด้านอื่น ๆ กลับไม่ค่อยเป็นปัญหา

นอกจากนี้ ส.ป.ศ. ยังต้องประสบปัญหาเรื่องของอำนาจทางการเมืองที่ปรากฏในช่องทางสื่อของรัฐบาลอีกด้วย เนื่องจาก ส.ป.ศ. ได้วางแผนงานประชาสัมพันธ์โดยกำหนดเลือกใช้ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ เป็นช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ในส่วนของรายการ "ร่วมคิดร่วมสร้าง บนเส้นทาง ส.ป.ศ." ซึ่งเป็นสารคดีสั้นนั้น ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการที่จะโน้มน้าว ชักจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายคล้อยตามแนว

คิดของ ส.ป.ศ. ส่วนการขอใช้พื้นที่รายการสนทนายอดนิยมอย่าง “กรองสถานการณ์” ก็ต้องประสบกับปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูงเนื่องจากต้องติดต่อผ่านตัวแทนเอกชน ยิ่งไปกว่านั้น ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้น ยังต้องถูกฝ่ายรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ตรวจสอบก่อนทุกครั้ง หากประเด็นที่นำเสนอมีความขัดแย้งกับนโยบายของทางฝ่ายรัฐบาล ก็อาจจะถูกพิจารณาให้มีการแก้ไขประเด็นเนื้อหาที่ออกอากาศ เปิดโอกาสให้ฝ่ายรัฐบาลได้ใช้พื้นที่ของรายการในการแก้ต่างให้ตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งในกรณีนี้ ไม่อาจกล่าวโทษผู้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่นัก เนื่องจากสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 เป็นสถานีของรัฐบาล ได้รับงบประมาณหลักจากรัฐบาล ผู้ปฏิบัติงานในสถานีก็เป็นข้าราชการ มีการบริหารงานในระบบราชการเต็มขั้น เปรียบเสมือนสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 มีรัฐบาลเป็นหัวหน้าก็คงไม่ผิดนัก หากมีรายการที่นำเสนอผ่านช่อง 11 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ขัดแย้งกับแนวคิดของรัฐบาล ก็จะมีการติดต่อลงมาผ่านอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ให้ดูแลเรื่องนี้ ฝ่ายผู้ปฏิบัติงานก็อาจประสบปัญหาได้ ในกรณีนี้ เห็นได้ชัดเจนว่า เรื่องของการปฏิรูปการศึกษานั้นเมื่อถูกนำมาใช้เป็นเกมทางการเมืองแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะตกเป็นภาระของประชาชน ที่ไม่อาจได้เห็นการปฏิรูปการศึกษาซึ่งก่อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริงมีการผลักดันไปสู่ผลสำเร็จในทางปฏิบัติได้ ยิ่งการปฏิรูปเกิดความล่าช้าออกไปมากเท่าใด ผลเสียก็ยิ่งตกอยู่กับประชาชนมากเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้ประสบกับปัญหาบางประการในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล อาทิ ข้อมูลที่เป็นตัวเลขเรื่องของการใช้จ่ายในการใช้สื่อแต่ละประเภทของ ส.ป.ศ. ไม่เป็นที่เปิดเผย ปัญหาการแทรกแซงของอำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่อ่อนไหว แหล่งข้อมูลบางท่านอาจรู้สึกไม่ค่อยสะดวกใจในการให้สัมภาษณ์มากนัก ผู้วิจัยเองรู้สึกเห็นใจและเข้าใจในความไม่สะดวกนี้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า สื่อที่อยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐบาลนั้น มีแนวโน้มที่จะรับใช้รัฐบาลมากกว่าผลประโยชน์ของสาธารณชน ในขณะที่สื่อที่ดำเนินธุรกิจแสวงหาผลกำไรนั้นก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มนายทุนผู้ให้การสนับสนุนโฆษณา ปล่อยให้ผู้ใช้โฆษณามีอำนาจในการกำหนดเนื้อหาของรายการที่นำเสนอ ซึ่งโดยมากก็จะเน้นไปในด้านบันเทิง รายการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จึงมักจะถูกเพิกเฉยไปเสียง่าย ๆ โดยส่วนหนึ่งแล้วก็นับเป็นความอาภัพของการศึกษาที่มักจะถูกคนส่วนใหญ่มองว่าน่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ อย่างไรก็ตาม รายการที่ให้ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการศึกษานั้นก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นที่ประชาชนควรต้องดู สื่อมวลชนเองก็ต้องตระหนักถึงความจำเป็นข้อนี้ นอกจากจะทำหน้าที่สนองผู้มีอิทธิพลด้านต่าง ๆ แล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นของสาธารณชน นำเสนอสิ่งที่มีสาระประโยชน์ให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย น่าสนใจ ชวนติดตาม ซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ของ

ความรับผิดชอบต่อสังคมที่สื่อมวลชนทุกประเภทจะละเลยเสียมิได้ หากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางด้านประชาชน มีความตระหนักรู้ ให้ความสนใจต่อประเด็นใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสาธารณะ มีส่วนร่วมในการแสดงพลังของประชาชนเพื่อผลักดันให้โครงการที่เป็นประโยชน์ได้เคลื่อนไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทางฝ่ายรัฐบาลลดการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อประโยชน์ส่วนตนเพียงแต่ต้องการฐานความนิยมเพื่อโอกาสที่จะได้กลับเข้ามาเป็นรัฐบาลอีกครั้ง ลดการใช้อำนาจทางการเมืองเข้าแทรกแซงในเรื่องที่ขัดแย้งกับความคิดของรัฐบาล ปล่อยให้กลไกของการทำประชาพิจารณ์เป็นเครื่องมือตัดสิน และท้ายที่สุด ด้านสื่อมวลชนหันมาให้ความสำคัญกับผลประโยชน์สาธารณะควบคู่ไปกับการให้ความบันเทิง มีส่วนร่วมในการผลักดันการปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จดังเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจัง ที่สุดแล้ว ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนอันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าสู่ระดับสากลต่อไป